

Een tweede leven voor uitgegraven bodem en baggerspecie

Een ontmoeting tussen praktijk én beleid

De circulaire economie sluit lineaire productieketens (ontginning, gebruik, afdanking) en vormt deze om tot circulaire ketens waarbij men afgedankt materiaal zoveel mogelijk terug inzet als grondstof en materialen in gesloten kringlopen laat circuleren. Ook voor uitgegraven bodem en baggerspecie streven het Vlaams beleid en de bodembeheerorganisaties (zie kader grondverzet) naar een optimale inzet in de circulaire economie. Hoe doe je dat in de praktijk en in het beleid?

Nele Bal interviewt Liesbet Van Cauwenberghe en Dirk Dedecker

Over de geïnterviewden:

Liesbet Van Cauwenberghe werkt als verantwoordelijke voor ontwikkeling en ondersteuning bij vzw Grondbank en vzw Tracimat.
Dirk Dedecker: werkt als beleidsverantwoordelijke grondverzet bij OVAM.

Ik vroeg het aan Liesbet Van Cauwenberghe en Dirk Dedecker. Zij hebben vanuit hun respectievelijke ervaring een goed overzicht van praktijk en beleid.

Dag Liesbet, vertel even in het kort wie je bent en wat je doet.

Liesbet: Ik werk sinds 2005 bij Grondbank vzw, een erkende bodembeheerorganisatie die de grondstromen in Vlaanderen opvolgt en alle actoren betrokken bij het grondverzet ondersteunt. Daarnaast werkte ik mee aan de oprichting van Tracimat vzw, een sloopbeheerorganisatie die het selectieve sloopproces zal attesteren en via een uitgewerkt traceerbaarheidssysteem nagaat wat er gebeurt met de afvalstoffen die vrijkomen tijdens de sloop- en afbraakwerken. We focussen in eerste instantie op de steenachtige fracties. Het doel is om tot zuivere afvalstromen/materialen te komen die vervolgens hoogwaardig kunnen worden ingezet. Beide organisaties zijn representatief voor de sector: bouw-, wegenbouw-, sloop-, puinverwerking- en adviesbedrijven vormen het besturende hart.

Jij staat met je voeten in de praktijk, Liesbet. Hoe is dat bij jou, Dirk?

Dirk: Voor mij ligt dat anders. Sinds 2000 werk ik bij OVAM, waar ik me sinds 2004 bezighoud met het uitwerken van het be-

leidskader rond uitgegraven bodem en grondverzet. Dit omvat een breed takenpakket, gaande van advisering, over ontwerpen van wetgeving tot evaluatie, steeds in overleg met de sector als stakeholder.

Vlaamse grondverzet regeling in een notendop (zie ook <http://www.ovam.be/grondverzetsregeling>)

De Vlaamse regeling voor het gebruik van uitgegraven bodem (grondverzet) steunt op:

- De onderzoeksverplichting naar kwaliteit van de uitgegraven of uit te graven bodem door de opmaak van een technisch verslag.
- Het vastleggen van het kader (normen) met de gebruiksmogelijkheden van de uitgegraven bodem.
- Een integrale traceerbaarheidsprocedure voor uitgegraven bodem.
- De erkende bodembeheerorganisatie vervult een sleutelrol in de grondverzet-regeling. Haar hoofdtaak bestaat in het afleveren van bodembeheerrapporten. Vanaf midden 2018 vallen ook bepaalde andere stromen, zoals bagger- en ruimingsspecie, onder dit beleidskader.

Een dubbel-interview praktijk-beleid: dat is boeiend! Een eerste vraag over de enorme hype die de circulaire economie de laatste tijd kent. Komen jullie dat ook tegen in je eigen job?

Liesbet: We merken een grote interesse naar de manier waarop wij het hergebruik van grond aanpakken en hoe we omgaan met het vraagstuk van verantwoordelijkheid, met name vanuit Europa en andere landen. Vlaanderen heeft een goedwerkende regelgeving inzake grondverzet, de verantwoordelijkheden zijn duidelijk

en er wordt voortdurend gesleuteld om de kwaliteit te verbeteren. We krijgen vaak vragen om advies, delegaties die ons bezoeken of een opleiding komen volgen, zoals uit Canada of Frankrijk. Bij de werken aan de Ring rond Parijs zal 50 miljoen m³ grond vrijkomen, die niet allemaal kan gestort worden. Wat moet men doen met deze enorme hoeveelheid grond en hoe gaan we om met het vraagstuk van verantwoordelijkheid? Met deze vragen komt men dan bij ons te rade.

Het dichtbevolkte Vlaanderen is ook koploper in recycleren. Er is geen ruimte om alle afval te storten; tot meer dan 95% van ons bouw- en sloopafval wordt hergebruikt. De bouwsector is niet alleen de grootste (in volume) producent van afvalstoffen, maar

Hergebruik gericht stimuleren beperkt de behoefte aan primaire grondstoffen

ook de grootste gebruiker van deze gerecycleerde afvalstoffen. Een aandachtspunt is het ongecontroleerd mengen van gevaarlijk afval in bouwstoffen. Dat maakt een tweede of derde leven als recyclelaat vaak moeilijk of onmogelijk. Om de schaarste in bouwmaterialen of primaire delfstoffen op te vangen, is het ook nodig om voldoende hoogwaardige toepassingen voor gerecycleerde granulaten (uitgegraven grond en baggerspecie) te vinden.

Dirk: Eigenlijk is onze grondverzetregeling van 2004 al een voorloper van de circulaire economie: door het stimuleren van hergebruik van uitgegraven bodem bij bodemsanering, door een verminderde milieueffing bij reinigen en ontmoedigen van storten, proberen we de kringloop beter te sluiten. Omdat vanaf juni 2018 ook de andere stromen, zoals baggerspecie, onder de grondverzetregeling vallen, leidt dit tot een gelijke behandeling van materialen en zal dit hopelijk een boost geven aan het hergebruik. Een uitdaging blijft de technische geschiktheid van het materiaal. Die is nodig om te komen tot duurzaam hergebruik. De aandacht uit het buitenland voor hergebruik van grond is tot nu toe niet spectaculair gestegen: als we bij OVAM buitenlandse delegaties ontvangen ligt de focus toch nog eerder op bodemsanering. Misschien zal de toenemende aandacht voor circulaire economie daar binnenkort verandering in brengen?

Liesbet: Om je even aan te vullen, Dirk, de reden waarom het grondverzetkader in Vlaanderen zo degelijk uitgewerkt is, ligt ook aan het feit dat bij werken de verantwoordelijkheid voor het hergebruik van de uitgegraven grond bij de aannemer ligt: de vervuiler (diegene die mogelijk vervuilde grond aanvoert) betaalt. Aannemers zijn daarom voorzichtig met aan- en afvoer van grond. In Frankrijk is de bouwheer hiervoor verantwoordelijk. De sector zal zich ook inzetten om een markt van (liefst hoogwaardige) toepassingen van grondstromen te doen ontstaan: anders kost de afvoer van grond hen geld. Aannemers gaan met andere woorden zelf op zoek naar economische meerwaarde en een deelname aan de circulaire economie.

Zit er volgens jullie circulaire toekomstmuziek in het hergebruik van uitgegraven grond en andere grondstromen, zoals baggerspecie?

Liesbet: Ik denk dat de toekomstige “inkanteling” van andere stromen, zoals bagger- en ruimingsspecie, in de grondverzetstre-

ling een goede zaak is. Het gelijke speelveld zal leiden tot betere toepassingsmogelijkheden, duidelijkere randvoorwaarden en een betere controle. Op termijn zal er meer innovatie mogelijk zijn. Een uitdaging ligt nog in het balanceren van het regelgevend kader: de regels moeten veiligheid (geen milieurisico's veroorzaken) en rechtszekerheid bieden, maar mogen ook geen aanleiding geven tot een rigide situatie waar niets nog mogelijk is wat tot een belemmering van de economische activiteit leidt. De actoren rekenen op voldoende flexibiliteit om zich aan te passen aan de specifieke vereisten van een toepassing. De vereisten die je stelt aan beton moeten in verhouding staan tot waar het beton voor dient. We kijken nu vooral naar de chemische kwaliteiten van grond. Een uitdaging bestaat erin om ook andere (karakteristieke) bodemkwaliteiten te evalueren. Ik denk aan het gehalte organische koolstof, de bodemtextuur, de kwaliteiten in functie van erosiebestrijding. In het licht van de huidige maatschappelijke uitdagingen is hier zeker nog ruimte voor verbetering en verbreding van onze kijk op grondverzet, zeker voor toepassing op landbouwgronden. Globaal zie ik de grondverzetregeling evolueren naar een nog beter sluitend systeem, ook al zijn er punten die nog open liggen. Het “stand still” principe moet het vertrekpunt blijven, hoewel sommige procedures misschien vereenvoudigd kunnen worden. Ik denk aan toepassingen in de wegebouw, waar nu discussies over grondoverschotten lopende zijn. Misschien bieden specifieke toepassingen, zoals het opvullen van een stenen kelder, toch een oplossing in deze gevallen?

Dirk: Ik zie in de evolutie van de wetgeving de laatste 14 jaar een sterke verbetering van het traceringsproces. De normering voor uitgegraven grond is daarentegen minder gewijzigd. Dat komt omdat we hier het normenkader van de bodemsanering hantieren, wat een hoge standaard impliceert. De vraag hierbij is of we bodem hoogwaardig of laagwaardig willen hergebruiken. Afhankelijk vanuit welke invalshoek je de zaak bekijkt, krijg je een andere focus: vanuit milieuperspectief is gebruik van “bodem als bodem” een hoogwaardige toepassing van bodem en gebruik in een betoncentrale is laagwaardig, want de diversiteit van bodem wordt in beton gegoten. Anderzijds vinden anderen het gebruik in beton hoogwaardig, omdat delfstoffen worden vervangen. Wie heeft gelijk? Over het gebruik van flexibele normen voor specifieke toepassingen: daar lopen we het risico dat specifieke toepassingen met uitzonderingen de regel gaan worden. Waar ik zeker een kans zie, is om hergebruik van uitgegraven bodem nog gemakkelijker te maken, vooral wanneer we primaire delfstoffen kunnen uitsparen (zie kader). Baggerspecie is als herbruikbare grondstroom tot nu toe een ander paar mouwen. Anderzijds is het potentieel er om opportuniteiten aan te boren die de inzet ervan verbeteren. In de circulaire economie kunnen we het gebruik van bepaalde materialen proberen te stimuleren, onder andere door de regelgeving, maar dit kan ook onverwachte neveneffecten hebben (baggerspecie zou bodem verdringen bij sommige toepassingen). Deze komen meestal pas boven als de regelgeving al in voege is. Hergebruik moet economisch te verantwoorden zijn. De overheid moet hier goed opletten wat ze doet. Door voor uitgegraven grond en baggerspecie dezelfde regelgeving, normen, attesten te gebruiken, is er alvast geen competitie meer tussen beide stromen en dat is een positieve evolutie.

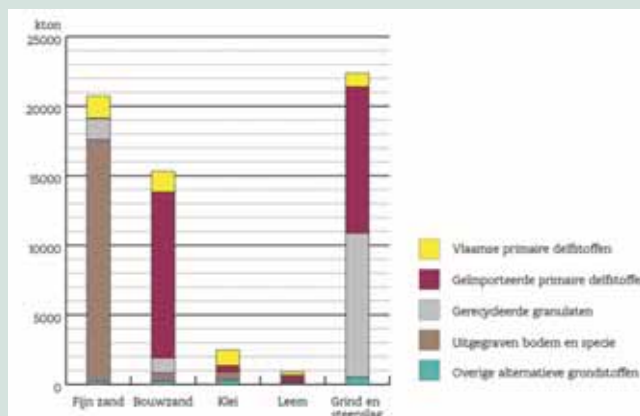
Monitoringssysteem Duurzaam Oppervlakedelfstoffenbeleid

Door maximaal gebruik van alternatieve grondstoffen (zoals 'afvalstoffen' die terug in de kringloop gebracht worden), perkt de behoefte aan primaire delfstoffen in. Er wordt niet méér ontgonnen dan noodzakelijk is, zodat er in de toekomst nog voldoende grondstoffen voorhanden zijn.

Om te monitoren in hoeverre de materiaalketens van minerale grondstoffen die in Vlaanderen verbruikt worden reeds gesloten zijn, is inzicht nodig in het

aanbod (potentieel) aan en de werkelijke inzet van alternatieve grondstoffen. Het verschil tussen het potentieel aanbod en de werkelijke inzet van de alternatieve grondstoffen geeft immers een indicatie welke marge er nog is. Dit gebeurt in het Monitoringssysteem Duurzaam Oppervlaktedelfstoffenbeleid: (zie <http://www.ovam.be/mdo-jaarverslag>)

De belangrijkste alternatieve grondstof die ingezet werd in Vlaanderen is uitgegraven bodem (15,5 miljoen ton of 23% van de totale inzet van grondstoffen), gevolgd door gerecycleerde puingranulaten (13 miljoen ton), bagger- en ruimingsspecie (3,6 miljoen ton) en slakken uit de metallurgie (1,2 miljoen ton).

Bron: Monitoringssysteem Duurzaam Oppervlaktedelfstoffenbeleid Jaarverslag 2013

Even een kleine zijsporang naar circulair landgebruik.

Liesbet, hoe denk je dat brownfield-ontwikkeling kan bijdragen aan de circulaire economie?

Liesbet: De Vlaamse overheid stimuleert brownfieldontwikkeling via het brownfielddecreet. De belangrijkste trigger voor ontwikkeling is de ligging. Als die goed is loopt de ontwikkeling meestal vlot en kan het terrein profiteren van een nieuw circulair leven. Men is ook al beter op de hoogte van mogelijke onvoorziene kosten door bodemverontreiniging, wat vroeger vaak de reden was waarom de ontwikkeling niet op gang kwam. Toch vind ik dat het bewustzijn bij de herontwikkelaars nog beter kan, vooral door meer rekening te houden met het toekomstige gebruik en dus door ver genoeg te saneren. Anders betalen niet enkel de vervuiler, maar ook de toekomstige generaties. Of je krijgt nieuwe risico's als het bodemgebruik wijzigt. De info over de achtergebleven verontreiniging moet duidelijk weergegeven worden op het bodemattest, zodat de eigenaar met deze kennis zijn terrein goed kan gebruiken en eventueel saneren.

Dirk: Ja, het is zeker nodig dat het bodemattest heldere informatie over grondverzet en gebruiksadviezen bevat. Het blijft wel een moeilijke boodschap en we mogen burgers ook niet bang maken. Er zijn mogelijkheden om grond ook op het eigen terrein te hergebruiken met minder kosten tot gevolg. Zelfs ontwikkelaars moeten soms nog leren om hun bodemattest beter te lezen.

Waar zien jullie concrete toepassingen van uitgegraven grond in de circulaire economie?

Dirk: Daar zag ik toch al mooie voorbeelden van. Door de zichzelf creërende markt voor het bekalken van grond vergroot de hoeveelheid grond voor hergebruik omwille van een verbeterde stabiliteit. Vochtige leem is vaak niet stabiel genoeg om in een toepassing te gebruiken, maar de kalk maakt dat de leem wel geschikt wordt. Als men sleuven bij infrastructuurwerken opvult

LIESBET VAN CAUWENBERGHE EN DIRK DEDECKER.

met uitgegraven grond, krijgt deze een tweede leven en vermijdt men gebruik van primaire materialen, wat op zich weer CO₂ kan besparen. Uitgegraven bodem wordt ook gebruikt in betoncentrales of vindt een toepassing als bouwkundig bodemgebruik in een geluidswal.

Liesbet: De afstand die uitgegraven bodem aflegt voor hergebruik, is in Vlaanderen meestal kleiner dan 20 km. In andere landen is dat vaak veel meer. Ook de TOP's (Tijdelijke OpslagPlaatsen) voor grond in afwachting van een toepassing zijn een troef. Er is ook een goede samenwerking tussen de actoren met een dynamische en open uitwisseling tussen de overheid enerzijds en de sector en de praktijk, met organisaties zoals Grondbank of Tracimat, anderzijds. De bedrijven zelf willen ook dat de lat hoog ligt

Tot slot een circulaire blik op de toekomst: wat zijn jullie wensen voor hergebruik van grond en baggerspecie?

Liesbet: Om materialenstromen echt cradle-to-cradle te maken, is er nood aan voldoende controle, op een bedachtzame manier, zodat er geen gevaarlijke afvalstoffen in bouwmaterialen sluipen. Dit belemmert de mogelijkheden tot nieuw hergebruik. De controle zal in de toekomst mogelijk in de regelgeving VLAREMA verder worden uitgewerkt. Daarnaast beogen we met Tracimat in gans de keten de verantwoordelijkheden beter vast te leggen en transparanter te maken voor controles, te beginnen met de eigen sectorcontrole, maar tegelijkertijd ook voor externe inspectiediensten.

Dirk: Een uitdaging is het afstemmen van hergebruik over de landsgrenzen heen, zodat grondstromen dezelfde weg moeten volgen. Nu volgen ze de goedkoopste weg, met als gevolg dat gronden uit Frankrijk naar Vlaanderen komen en gronden uit Vlaanderen gebruikt worden om Nederlandse plassen op te vullen. Het internationaal afstemmen en sturen van wetgeving is een traag proces en gebeurt meestal bilateraal. Zou de Europese Commissie hier een rol kunnen opnemen om het speelveld gelijk te maken? De contexten zijn in ieder geval heel verschillend. Vlaanderen heeft weinig ruimte en zal op dat vlak inventiever moeten zijn. Dat zal in landen als Frankrijk of Spanje veel minder spelen.

De circulaire toekomst lonkt dus voor jullie. Dank je voor dit interview!

REFERENTIES

- <http://www.ovam.be/monitoringsysteem-voor-een-duurzaam-oppervlaktedelfstoffenbeleid>
- <http://www.grondbank.be/>
- <http://www.tracimat.be/>